

Møte torsdag den 8. november 2007 kl. 14.26

President: R u n e J . S k j æ l a a e n

D a g s o r d e n (nr. 4):

1. Valg av midlertidig visepresident under Odelstingets visepresident Olav Gunnar Ballos permisjon
2. Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om lov om endringer i lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler (Innst. O. nr. 4 (2007-2008), jf. Ot.prp. nr. 67 (2006-2007))
3. Referat

Statsråd T o r a A a s l a n d overbrakte 2 kgl. proposisjoner (se under Referat).

S a k n r . 1

Valg av midlertidig visepresident under Odelstingets visepresident Olav Gunnar Ballos permisjon

Presidenten: Odelstinget skal velge fortsatt midlertidig visepresident under Odelstingets visepresident Olav Gunnar Ballos forlengede permisjon i tiden fra og med 12. november til og med 7. desember.

Presidenten ber om forslag på midlertidig visepresident.

Heikki Holmås (fra salen): Jeg foreslår Ågot Valle.

Presidenten: Ågot Valle er foreslått som Odelstingets midlertidige visepresident. – Andre forslag er ikke framkommet. Ågot Valle er dermed enstemmig valgt som midlertidig visepresident under Odelstingets visepresident Olav Gunnar Ballos fortsatte permisjon.

S a k n r . 2

Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om lov om endringer i lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler (Innst. O. nr. 4 (2007-2008), jf. Ot.prp. nr. 67 (2006-2007))

Presidenten: Etter ønske fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen vil presidenten foreslå at taletiden begrenses til 40 minutter og fordeles med inntil 5 minutter til hvert parti og 5 minutter til statsråden.

Videre vil presidenten foreslå at det gis anledning til replikkordskifte på inntil fem replikker med svar etter innlegget fra statsråden innenfor den fordelte taletid.

Videre blir det foreslått at de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

– Det anses vedtatt.

Odd Einar Dørum (V) [14:29:33] (ordfører for saken): Innstillingen fra komiteen er enstemmig. Departementets arbeid har fått bred tilslutning både i den forberede

dende utredning og også gjennom høringsprosessen. Komiteen slutter seg til departementets generelle vurderinger og er enig i at den akademiske frihet for den enkelte vitenskapelig ansatte må lovfestes. Vi gjør det selv om dette i Norge har vært oppfattet som en ulovfestet rett. Vi mener imidlertid at å gå fram på denne måten er å bringe universitets- og høyskoleloven på linje med tilsvarende lovgivning i en rekke andre land.

Når det gjelder noen andre viktige forhold i saken, vil jeg understreke at vi i arbeidet fikk et svært godt innspill fra studentgruppen, som viste at de bredt ønsket som en følge av kvalitetsreformen for undervisning i høyere utdanning å bli inkludert fra første dag – fra første sekund så å si – i hva akademisk frihet skulle bety. Studentorganisasjonene spilte inn til komiteen en lovtekst, og i drøfting i komiteen og også med komiteens vanlige linjer mot departementet er vi blitt enige om en lovtekst, som er fremmet i saken i dag, som et tillegg i lovens § 1-1, Lovens formål, hvor c) endres på den måten at vi inkluderer i den oppstilling som står i loven, at man også skal sikre «prinsippet om faglig frihet», og dette skal man fremme både i «undervisningen av studenter, i egen virksomhet for øvrig». Det betyr altså at man i lovteksten slår fast det som studentorganisasjonene bar fram for Stortinget, at studentene fra første dag vil bli inkludert i den akademiske frihets prinsipper og dens praktiske konsekvenser.

Jeg synes det er grunn til å betone det på denne måten, for av og til er det noen som kanskje får et lett kynisk syn på hva som er mulig å oppnå. Dette er derfor et klart uttrykk for at noe er det mulig å oppnå, fordi man rett og slett tenker kloke tanker og framfører dem på en ryddig måte. Så dette har da fått komiteens tilslutning på den måten som jeg nå har referert det.

Når det gjelder andre forhold, skal jeg bare understreke noen små punkter, for det første at komiteen er enig i departementets vurderinger og legger til grunn at formuleringen om «anerkjente vitenskapelige, kunstfaglige, pedagogiske og etiske prinsipper» i lovforslagets § 1-5 første ledd må forstås som skikkelighet i utføringen av forskningen, herunder en frihet til å ha avvikende prinsipper.

Vi understreker også at en lovfesting av prinsippet om akademisk frihet gjelder både private og offentlige institusjoner som gir akkreditert utdanning på høyere nivå. Komiteen legger her til grunn at tilføyelsen av ordet «ellers» i lovforslagets § 1-5 andre ledd ikke medfører noen realitetsendring i forhold til gjeldende rett. Komiteen har her merket seg at Nettverk for private høyskoler i forbindelse med høringen i Stortinget 28. september understreket dette, og for øvrig er tilfreds med departementets presiseringer knyttet til forholdet mellom institusjonenes styringsrett og -behov og den enkelte ansattes rettigheter.

Når det gjelder metoder, har komiteen villet presisere at prinsippet om akademisk frihet også vektlegges i forbindelse med oppdragsforskning og eksternt finansierte stillinger ved institusjonene.

Det er én dissenterende røst i denne innstillingen, og det er at representantene for opposisjonspartiene mener å ville understreke at en materiell forutsetning for at den akademiske friheten skal kunne lykkes, er at det sikres til-

strekkelige rammebetingelser både for universiteter og høyskoler og for de institusjoner som er med på å sikre disse institusjonene, f.eks. Forskningsrådet og andre viktige virkemidler i den offentlige utdanningspolitikken og forskningspolitikken. Dette er også understreket av en del av høringsinstansene. Blant annet har Forskerforbundet i sitt brev til komiteen datert 17. september 2007 sagt følgende:

«Hindringer for reell akademisk frihet oppleves oftere i form av mangel på ressurser og tid enn direkte inngrep fra overordnet.»

Denne siden av saken er det rikelig anledning til å komme tilbake til i mange andre sammenhenger, bl.a. under budsjettbehandlingen i Stortinget, men det er riktig av meg som saksordfører å vise til disse merknader fra et mindretall.

Når det gjelder saken for øvrig, er den slik jeg har presentert den. Det er en samlet komite som står bak arbeidet som ligger til grunn for saken, og det er en samlet komite som med stor glede har tatt hensyn til kloke røster fra studentenes side.

På dette grunnlag anbefaler jeg den innstillingen som er fremmet for Stortinget.

Freddy de Ruiter (A) [14:34:28]: Komiteen har i denne saken jobbet seg sammen, og det er positivt.

I lovforslaget pålegges institusjonene å verne den akademiske friheten. Men kanskje vel så viktig er det at loven pålegger institusjonene å fremme akademisk frihet.

Vi har lyttet med interesse til studentene, som mente at det opprinnelige lovforslaget i for liten grad fokuserte på studentenes rolle med hensyn til akademisk frihet. Andre høringsinstanser støtter også opp om det synet. Vi har tatt signalene på alvor, og mener at de endringene som er gjort av en enstemmig komite, kan bidra til å få fram studentperspektivet på en bedre måte.

Lovfesting av akademisk frihet tydeliggjør hvordan studentene skal lære seg akademisk tenkning og tradisjon. Jeg håper og tror at det også resulterer i en studiehverdag med mer refleksjon og mindre reproduksjon. Det vil forhåpentligvis være en av flere positive virkninger av at undervisningen blir mer forskningsbasert. Det er også en av de viktigste intensjonene bak kvalitetsreformen. Ikke bare mengde kunnskap er viktig, men også – og ikke minst – evnen til å anvende den og kunne gå i dybden gjennom kritisk analyse og refleksjon. Det er det som gir kvalitet i utdanningen.

Et apropos kan også være den debatten som vi hadde her for en liten stund tilbake, da noen ønsket å premiere studiepoengsprogresjon utover det normerte. Jeg tror heller vi skal fokusere på mer faglig fordypning og refleksjon.

Jeg sa innledningsvis at denne loven skal verne og ikke minst fremme akademisk frihet. Sett i et studentperspektiv er det viktig, ikke minst fordi den akademiske friheten er vesentlig i et allmenndanningsperspektiv. Det forplikter også institusjonene gjennom loven til å ivareta studentenes interesser.

Avslutningsvis er det nødvendig å peke på at dette ikke er noe nybrottsarbeid. Men forhåpentligvis vil den lovfes-

tingen vi nå gjør, føre til mer åpenhet og mer refleksjon om akademias rolle.

Jon Jæger Gåsvatn (FrP) [14:37:07]: Departementet legger i Ot.prp. nr. 67 fram et forslag om å lovfeste et vern av den akademiske frihet. Begrepet «frihet» har en sentral betydning i dagens samfunn. I Fremskrittspartiets politiske program er frihet en av bærebjelkene. Fremskrittspartiet er et parti som bygger på en liberalistisk ideologi og tanken om at ethvert individ er unikt. Vi har tro på markedets frie aktører som får utfolde seg innenfor et minimum av spilleregler, og vi har tro på at det Adam Smith beskrev som «markedets usynlige hånd», vil sørge for at helheten blir ivaretatt.

Frihetsbegrepet har mange fasetter. Det er et stort spenn fra «Peace and love»-generasjonen som i 1968 stod for fri sex og fri dop og sang «A simple song of freedom», fram til dagens situasjon i Afghanistan og «Enduring Freedom». Det finnes mange frihetsbegreper, slik som ytringsfrihet, religionsfrihet, frihet fra nød, frihet fra frykt, økonomisk frihet, tankefrihet, kunstnerisk frihet, frihetskamp og ikke minst individets frihet.

For at begrepet frihet skal ha en mening, er en nødt til å se den sammenhengen det er mellom visjon og hindring. Frihet vil ikke kunne eksistere uten at det også finnes ufrihet.

Siden opplysningstiden har filosofenes arbeid med frihetsbegrepet tilstrebet at den enes frihet ikke skulle forårsake den andres ufrihet. Forskere og kunstnere har gjennom den friheten de er tildelt, et spesielt ansvar, men også denne refleksjonen kan være truet.

Det er ikke frihet hvis en kan si hva en vil bare dersom det trekker publikum og selger reklameplass i avisen eller på tv. Det er ikke frihet hvis de universitetsansatte er frie til å skrive hva de vil, under forutsetning av at det gir uttelling i universitetets produksjons- og belønningssystemer. Og det er absolutt ikke frihet hvis forskerne må underbygge oppdragsgiverens ønske om resultat.

Individuell akademisk frihet er lovregulert i mange land. I Finland og Tyskland er det grunnlovfestet, mens det i mange andre land, som bl.a. Sverige og Irland, er beskyttet i spesiallovgivning. I Norge har vi ikke hatt noen egen lov som sikrer og verner om den akademiske frihet, men vi må si at vi har hatt en ulovfestet rett. Det lovforslaget vi i dag behandler, vil endre på det.

Utvalget som har vært ledet av professor Arild Underdal, har gjort et godt stykke arbeid og gitt oss en grundig vurdering av ulike forhold knyttet til akademisk frihet. Lovforslaget slår i all vesentlighet fast det som er en ulovfestet rett i dag. Med en stadig større andel eksternt finansiering og oppdragsforskning ved våre universiteter og høyskoler vil en lovfesting etter vårt syn kunne føre til en ytterligere bevisstgjøring av institusjonene. Det er viktig å minne om at frihet gjerne er noe en ønsker seg sterkest når en ikke har det. I forhold til grunnforskningen vil bevisstheten om den enkelte forskers akademiske frihet være av stor viktighet.

Et av punktene høringsinstanser har bemerket, er kravet om at forskning skal bygge på anerkjente prinsipper.

(Gåsvatn)

For komiteen har det derfor vært nødvendig å understreke departementets syn om at dette dreier seg om at arbeidet skal utføres med skikkelighet, og at det ikke på noen måte er snakk om begrensninger i forhold til det å kunne tenke nytt, utradisjonelt og gjerne «politisk ukorrekt».

Et annet tema som har vært belyst, er forholdet mellom institusjonene, altså arbeidsgiver og den enkelte ansatte forsker. Det er viktig å understreke at institusjonenes generelle instruksjonsrett ikke fjernes, men det legges en begrensning slik at den ansatte er fri til å velge metode, noe som etter vår mening er viktig for å hindre at vi får forhåndsbestemte konklusjoner.

Det er viktig å få formidlet prinsippet om akademisk frihet til studentene, ikke minst for å skape en forståelse av hva som ligger i begrepet, og gjennom det kunne stimulere studentene til forskning. Komiteen har derfor et endringsforslag til forslaget fra departementet som etter Fremskrittspartiets oppfatning er viktig for å gi forståelse av hva som ligger i begrepet akademisk frihet. Vi får da synliggjort at et forskningsresultat ikke nødvendigvis er den endelige fasit eller sannhet, og på den måten skaper vi kritiske og engasjerte studenter som har vilje til forskning, og som har lært seg om yrkesetikk slik at de kan dra nytte av den akademiske frihet.

Lovforslaget gjelder for universiteter og høyskoler, men vi skal huske på at om lag 70 pst. av den samlede forskningsinnsats i Norge utføres innenfor organisasjoner som ikke dekkes av denne loven. Det gjelder bedrifter, forskningsinstitutter, helseforetak og andre kunnskapsinstitusjoner. Nå er det store forskjeller mellom den forsknings- og utviklingsvirksomhet som en bedrift driver for å utvikle egne produkter eller produksjonsprosesser, og den forskning et universitet eller en høyskole driver som et ledd i en mer generell utvikling av ny kunnskap. Universiteter og høyskoler har et særlig ansvar for grunnforskning og forskerutdanning, som nettopp har mer allmenn kunnskapsutvikling og kompetanseoppbygging som formål. Forskjeller i virksomhetens art kan ha betydning for hvilke prinsipper som bør legges til grunn for styring, ledelse og organisering. De premisser og resonnementer som legges til grunn ved vurderingen av universiteter og høyskoler, kan ikke automatisk gjøres gjeldende for alle andre organisasjoner som driver forskning.

Når det er sagt, er det etter Fremskrittspartiets mening et viktig prinsipp som bør gjelde all vitenskapelig søking etter sann kunnskap og forståelse, uavhengig av hvor den finner sted, og det er vern om den enkelte forskers og lærers faglige integritet. For å kunne holde dette prinsippet i hevd er det etter Fremskrittspartiets mening av vesentlig betydning at den enkelte forsker og lærer får vernet og har mulighet til å utøve sin akademiske frihet – en frihet under ansvar.

Ine Marie Eriksen Søreide (H) [14:42:29] (komiteens leder): Det er med stor grad av tilfredshet jeg kan slå fast at forslaget om lovfesting av individuell akademisk frihet har synliggjort stor enighet blant komiteens medlemmer. Det er også slik at det har vært stor enighet blant

alle instanser som har behandlet forslaget, helt fra Underdal-utvalget via høringsinstansene til departementet, og nå også komiteen.

Lovfesting av akademisk frihet er da også veldig godt forankret. Allerede i St.meld. nr. 20 for 2004-2005, «Vilje til forskning», forskningsmeldingen, som ble lagt fram av den forrige regjeringa, slo man fast forskningens viktige funksjon i forhold til befolkningens generelle kunnskapsnivå og vitebegjær, men også det å legge til rette for åpen samfunnsdebatt og et velfungerende demokrati. Det søkelyset «Vilje til forskning» satte på forskningens åpenhet, frihet og uavhengighet, ble også slått fast i det daværende Utdannings- og forskningsdepartementets proposisjon om ny universitets- og høyskolelov. Der mente man at det var særlig viktig å lovfeste institusjonenes akademiske frihet i forhold til innholdet i undervisningen og i forskningen. Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen behandlet proposisjonen og stod samlet om å be om en utredning av en lovfesting av akademisk frihet. Underdal-utvalget, ledet av tidligere rektor ved Universitetet i Oslo, Arild Underdal, fikk jobben med å utrede den viktige problemstillingen, og utvalget ble nedsatt like før regjeringsskiftet.

Når jeg foretar denne gjennomgangen av historikken bak det endelige lovforslaget, er det for å understreke både den enigheten som er om at akademisk frihet er viktig, og den enigheten som har vært under det kontinuerlige arbeidet med lovforslaget som vi har foran oss nå. Men tatt i betraktning at lovforslagene ikke medfører noen realitetsendring, men egentlig bare ønsker å kodifisere det som er gjeldende rett, er det kanskje ikke så underlig at enigheten har vært og er stor. Den enigheten har også forplantet seg til komiteens behandling av studentenes rolle i forhold til akademisk frihet, der studentene fortjenstfullt har kommet med innspill til komiteen og også fått gjennomslag for sitt syn. Vi har føyd til noe i formålsbestemmelsen til loven, slik at studentenes rolle i forhold til akademisk frihet blir presisert. Det er veldig viktig, av to årsaker. Det ene er at studentene også er involvert i ulike forskningsprosjekter, men det er også en viktig verdi å formidle til studentene allerede fra starten av.

På bakgrunn av den store enigheten rundt prinsippene i denne saken syns jeg det er litt synd at enigheten opphører når man begynner å forholde seg til realitetene. Jeg mener at det var nødvendig å ha en prinsipiell gjennomgang av diskusjonen om individuell akademisk frihet, og jeg er helt enig i at den avgjørelsen vi nå kommer til å fatte, skjer på prinsipielt grunnlag. Men det må også være slik at man tar de prinsippene man vedtar, alvorlig. Proposisjonen slår fast at universiteter og høyskoler må ha gode og forutsigbare rammebetingelser som legger til rette for uavhengig forskning og undervisning. Det er Høyre helt enig i. Høringsinstansene har også pekt på at en av de viktigste forutsetningene for reell akademisk frihet er at sektoren sikres gode og forutsigbare rammer, og at dette ikke minst gjelder de økonomiske rammebetingelsene.

Forskerforbundet har i et brev til komiteen påpekt følgende:

«Hindringer for reell akademisk frihet oppleves oftere i form av mangel på ressurser og tid enn direkte inngrep fra overordnet.»

Det budskapet ble også gjentatt på Forskerforbundets forskningspolitiske seminar tirsdag denne uken. Høyre er helt enig i dette og har i den forbindelse bidratt til å formulere en merknad som tar opp nettopp denne problemstillingen.

Høyre tar ikke til orde for at lovfesting av akademisk frihet skal innebære en rett til økt finansiering, eller f.eks. at man ser for seg forskningsressurser for den enkelte ansatte. Men det er heller ikke det høringsinstansene ber om. De ber om forutsigbare rammevilkår.

Det er litt vanskelig å forstå at regjeringspartiene ikke kan være med på den merknaden, for den er viktig. Det er også, syns jeg, verdt å merke seg at de som har latt seg høre i saken, har pekt på at det veldig ofte er dårlige økonomiske rammer eller manglende handlefrihet som er årsaken til at den individuelle akademiske friheten trues. Det er veldig sjelden strukturelle grep. Jeg tror at alle, både i salen og ellers i Stortinget, vil være tjent med å ta inn over seg nyansene som ligger nettopp i dette spørsmålet.

Lena Jensen (SV) [14:47:37]: Å få lovfestet den akademiske friheten er viktig for SV, for i vår visjon om omforming fra en svart oljeøkonomi til en grønn kunnskapsøkonomi er universitetene og høyskolene våre med sin undervisning og forskning i førersetet. Det forutsetter forskningsbasert kunnskap i undervisningen, i den åpne samfunnsdebatten og i utviklingen av nye næringer. Akademisk frihet er en viktig betingelse for å sikre uavhengig og pålitelig forskning og undervisning.

Hver dag i mitt virke er jeg avhengig av forskning. Som stortingsrepresentanter skal vi hver dag ta beslutninger, og med uavhengig forskning og kompetanse på feltet er det mye lettere for oss på Stortinget å ta de riktige beslutningene for fremtiden. Derfor er SV opptatt av å styrke universitetene og høyskolene og forskningen, deriblant skoleforskningen.

Universitetene og høyskolene har en viktig samfunnsrolle og et samfunnsoppdrag der akademisk frihet og uavhengighet står sentralt. Derfor er det viktig at den akademiske friheten for den enkelte vitenskapelige ansatte nå lovfestes, til tross for at den akademiske friheten som prinsipp i stor grad har vært å anse som en ulovfestet rett i Norge.

I lovforslaget pålegges institusjonene å fremme og verne akademisk frihet. Institusjonene pålegges videre et ansvar for den faglige virksomhetens utøvelse i samsvar med anerkjente vitenskapelige, kunstfaglige, pedagogiske og etiske prinsipper. Disse prinsippene er overordnet for alle institusjonstyper, og det gir en klar forpliktelse til ledelsene ved våre høyere utdanningsinstitusjoner til å styre etter prinsippet om akademisk frihet. Lovendringen er en viktig symbolsak, og det er viktig å lovfeste den akademiske friheten, slik at vi sikrer at lederne ved våre institusjoner og de ansatte har dette med seg i sin jobb hver eneste dag, og i de målene som de styrer mot.

Gjennom innspill og høringer Stortinget har hatt med studentorganisasjoner, har vi sett at det er viktig i enda sterkere grad å styrke loven i forhold til studentenes akademiske frihet. Derfor vedtar vi i dag på Stortinget en endring i formålsparagrafen til universitetene og høyskolene der det slås fast i lovs form at universitetene skal utbre forståelse for prinsippet om faglig frihet også i undervisningen av studentene. Vi legger til grunn at universitetene og høyskolene vil legge ned et bredt engasjement i å formidle og inkludere verdiene knyttet til akademisk frihet for studentene.

Representanten Dørum var i sitt innlegg inne på tema som kan være problematiske i forhold til å oppnå en reell akademisk frihet. Det er viktig å ha en god og forutsigbar finansiering, og dette jobber vi med hver dag.

Regjeringen har satset på høyere utdanning. Vi har satset på forskerskoler, 700 nye stipendiatstillinger, 240 mill. kr til vitenskapelig utstyr, opprustning av universitetsmuseene. Universitets- og høyskolesektoren har fått større bevilgninger ved denne regjeringen enn ved tidligere regjeringer. Ambisjonene for denne rød-grønne regjeringen er høy, og vi jobber hver dag med å nå disse.

Sammenhengende tid til forskning er også et tema som har vært tatt opp i høringene. Det er en stor utfordring både for oss og for institusjonene å kunne klare å nå disse målene. Dette vil være et tema i stortingsmeldingen om evalueringen av Kvalitetsreformen, som Regjeringen snart legger fram.

Fri forskning gir kunnskapsgjennombrudd som endrer samfunnet og fokuset på temaene våre. FNs klimapanel er et veldig godt eksempel på dette. Det slås fast at med høy sannsynlighet er de klimaendringene som vi står foran, menneskeskapte. Vi har fått varsku. Vi har fått gode, konkrete råd fra et forskerpanel sammensatt fra hele verden, og det er vi som politikere som er nødt til å ta dette på alvor og gjøre noe med denne kunnskapen, gjennom de beslutninger vi hver dag gjør på Stortinget.

Å sikre frie og uavhengige universiteter i undervisningen og i forskningen for å unngå at tunge kortsiktige interesser får dominerende kontroll, er veldig viktig for oss.

Jan Sahl (KrF) [14:52:48]: I Kristelig Folkeparti gleder vi oss også over den store enigheten om innholdet i denne proposisjonen. I stedet for klare fronter og skarp retorikk har komiteen klart å jobbe seg sammen om forbedringer i Regjeringens forslag. Det burde være en selvfølge for Stortingets arbeid, men er dessverre ikke det i tiden med en flertallsregjering.

Det eneste punktet hvor komiteen ikke står samlet, er i understrekningen av at «en av de viktigste forutsetningene for reell akademisk frihet er at universiteter og høyskoler sikres gode og forutsigbare rammebetingelser, særlig med hensyn til finansiering». At det ikke er enighet om dette, er i seg selv oppsiktsvekkende og gir et dårlig signal om satsingen på høyere utdanning i tiden framover.

Prinsippet om individuell akademisk frihet er i dag ikke lovfestet. Til tross for det har akademisk frihet bred tilslutning og er en del av vanlig akademisk praksis. Akademisk frihet er en selvfølge, ja et grunnleggende element

i all høyere utdanning. Men med sterke krav til økt produktivitet, kommersiell utnyttelse av forskningsresultater og et sterkere krav om umiddelbar samfunnsnytte ser vi tegn til at denne friheten kan være eller vil bli satt under press.

Akademisk frihet er en viktig forutsetning for at universitets- og høyskolesektoren skal kunne videreføre demokratiske verdier og oppfylle sin samfunnsrolle. Derfor er Kristelig Folkeparti enig i at det er behov for å lovfeste et vern om den individuelle akademiske friheten i universitets- og høyskoleloven. Vi mener lovforslaget ikke fører til noen umiddelbar endring i rettigheter og plikter for institusjonene eller for den enkelte ansatte, men vi setter et viktig vern om friheten for framtiden.

Det ene punktet hvor komiteen har endret Regjeringens forslag til det bedre, gjelder studentrollen. Vi mener i likhet med høringsinstansene at studentrollen i for liten grad har vært inkludert i utredningen. Universitetenes og høyskolenes ansvar i å formidle verdier knyttet til akademisk frihet overfor studentene er viktig. Det er viktig at studenter allerede fra starten får innblikk i forskningens vesen og akademisk frihet. Det vil styrke også studentenes innblikk i sitt eget pensum. Derfor er vi glad for at en samlet komite støtter å ta inn en presisering i formålsparagrafen om institusjonenes ansvar for å formidle prinsippet om faglig frihet i egen virksomhet og undervisning. Ved å presisere studentenes rolle mer eksplisitt i loven sikrer man at studentene får en aktiv holdning til prinsippet om akademisk frihet på et tidligst mulig tidspunkt.

Statsråd Tora Aasland [14:56:06]: Komiteen har gjort et meget godt stykke arbeid for å bidra til at vi får en forbedring av loven. Jeg vil rette min takk til komiteen for den gode prosessen som den tydeligvis har hatt.

Institusjonell faglig autonomi og individuell akademisk frihet kombinert med god ledelse og styring er av grunnleggende betydning for at universiteter og høyskoler skal kunne løse de oppgaver de er pålagt, og oppfylle sin samfunnsrolle. Individuell akademisk frihet er en viktig betingelse for å sikre uavhengig og pålitelig forskning. Akademisk frihet har gode vilkår på universiteter og høyskoler i dag, og prinsippet om individuell akademisk frihet, som nå foreslås lovfestet, må sies å følge av ulovfestet rett. Men det er likevel viktig å få denne lovfestingen, og jeg er glad for at komiteen er enig i det.

Den lovfestingen vi nå får av akademisk frihet, vil bidra til å klargjøre innholdet av denne retten og gi bedre kunnskap om og aksept for prinsippet om individuell akademisk frihet.

Balansegangen mellom institusjonens behov for overordnet strategisk styring og den enkelte forskerens rett til akademisk frihet kan være krevende. Med det grundige arbeidet som Arild Underdals utvalg har gjort for Kunnskapsdepartementet, og den lovfesting vi nå får, har vi fått klarlagt hvilke begrensninger det er legitimt å gjøre i den individuelle akademiske friheten. Og det er denne balansegangen som er viktig. En lovfesting av den individuelle akademiske friheten vil også kunne gi positive føringer,

klargjøre roller og gi god retning for forskning som utføres andre steder enn ved universiteter og høyskoler.

Jeg føler trang til å knytte noen kommentarer til komiteens merknader om oppdragsforskning og valg av emne og metode. En ekstern oppdragsgiver har en legitim rett til å påvirke valg av emne og metode og hvordan resultatene av oppdragsforskningen blir brukt, dvs. rammene rundt forskningssituasjonen. På den annen side har forskeren akademisk frihet innenfor de rammene som følger av oppdragsavtalen. Og så lenge forskeren oppfyller sine forpliktelser etter avtalen, har forskeren rett til å gjennomføre sin forskning uten inngrep fra oppdragsgiveren. Dette gjelder selvsagt også hvis forskningen skulle gå i retning av konklusjoner som strider mot oppdragsgiverens interesser. En forsker kan også på grunnlag av sin akademiske frihet selvsagt reservere seg mot et oppdrag hvis forskeren mener at de betingelser som ligger i oppdragskontrakten, fører til at prosjektet kan utfordre forskerens faglige og profesjonelle integritet.

Jeg tror ikke det er noen stor uenighet når det gjelder komiteens vurdering og de tanker jeg her gjør rede for. Men det er viktig for meg å understreke dette, fordi det nettopp har å gjøre med balansegangen mellom forskerens frihet og de rammevilkårene som ligger i en gitt forskningssituasjon. Komiteen viser da også til departementets vurderinger på dette punkt.

Jeg har stor tro på at denne lovendringen vil være til inspirasjon og til god veiledning for våre akademikere.

Presidenten: Det blir replikkordskifte.

Jon Jæger Gåsvatn (FrP) [15:00:22]: Opposisjonspartiene understreker i sin merknad til saken at reell akademisk frihet har en sammenheng med tilgangen på ressurser. Noen kunne kanskje hevde at Regjeringens manglende satsing på CO₂-laboratoriet i Trondheim har en sammenheng med frykten for at det kan komme fram forskningsresultater som av Regjeringen ikke anses som politisk korrekte.

Jeg skal imidlertid nøye meg med å stille statsråden spørsmål om hun, i motsetning til regjeringspartiene her på Stortinget, kan slutte seg til Forskerforbundets og opposisjonens uttalelse om at reell akademisk frihet er avhengig av gode og forutsigbare rammebetingelser for forskningen, og om hun synes at Regjeringen leverer på dette området.

Statsråd Tora Aasland [15:00:58]: Jeg har merket meg at medlemmene i komiteen fra opposisjonspartiene har en merknad som handler om forholdet til finansiering av forskning.

Jeg merket meg også at komiteens leder var opptatt av å si noe om at dette er en prinsipiell diskusjon om forskningens frihet, og vi vil få rikelig med anledninger til å komme tilbake til den delen av rammebetingelsene som handler om finansiering.

Jeg ser også at de partiene som har denne merknaden, sier at det er en av forutsetningene – det er altså ikke den

hele forutsetning. Jeg vil gjerne komme tilbake til dette spørsmålet i en budsjettssammenheng.

Ine Marie Eriksen Søreide (H) [15:01:50]: Det er ganske riktig, som statsråden sier, en prinsipiell debatt. Men det var i grunnen statsrådets partifelle, representanten Lena Jensen, som la opp til at også økonomien ble et tema her, fordi representanten sa at ambisjonene på området var høye. Da er det etter min mening veldig synd at det ikke følges opp og gir seg utslag i politikken, for det kan jo ikke være tilfeldig at et samlet universitets- og høyskolemiljø og forskningsmiljø i forbindelse med de tre budsjettene denne regjeringen har lagt fram, har kommet med meget sterk kritikk av innretningen og profilen på budsjettene.

Derfor ønsker jeg å knytte et spørsmål til – og gjerne få et svar på – det som handler om de økonomiske rammebetingelsene og forutsetningene. Vi får tilbakemeldinger om – senest nå på høringene komiteen har hatt i forbindelse med budsjettet – at særlig det at handlefriheten og handlingsrommet ved institusjonene reduseres dramatisk som følge av det store budsjettkuttet, også fører til at den akademiske friheten kommer i skvis. Jeg skulle gjerne hatt noen kommentarer til det, knyttet til det lovforslaget vi nå nettopp vedtar.

Statsråd Tora Aasland [15:02:55]: Jeg vil si det slik at akademisk frihet ikke kan måles i kroner og øre. Det er et usedvanlig viktig prinsipp å holde seg til for forskning.

Når det er sagt, vil jeg peke på et dilemma som jeg sikkert kan dele med komiteens leder. Det er at den langsiktigheten som ligger i forskning, og forutsigbarheten som man ønsker i den sammenheng, er en krevende oppgave å kombinere med kortsiktige ettårige budsjetter. Jeg kommer imidlertid til å gjøre det jeg kan for å få samlet de ressursene som er mulig slik at handlefriheten skal bli stor nok – men jeg vil igjen henvise til debatter om dette i budsjettssammenheng.

Odd Einar Dørum (V) [15:03:52]: Jeg hadde egentlig også tenkt å avstå, men registrerte representanten Lena Jensens friske offensive forsvar for Regjeringen, åpenbart basert på at man gjennom Kunnskapsløftet ikke har lært seg nok om prosentregning, for hvis man gjennom prosentregningen trekker fra 1,2 milliarder i pluss og trekker fra kostnadsutviklingen, blir det ikke så mye igjen. Men jeg skal benytte sjansen til å stille et prinsipielt spørsmål til statsråden, nettopp fordi temaet penger nå er kommet opp.

Jeg antar at statsråden er enig med meg i at frihet og ansvar hører sammen, og at den akademiske friheten kan bli testet hvis man har rammevilkår som gjør at man blir utfordret. Er statsråden villig til å tenke på et forsøk som består i at man ett eller flere steder innenfor den akademiske verden utprøver en finansieringsmetode over tre år som gjør at man over en treårig periode kan se i sammenheng sine forpliktelser, og dermed se på frihet og ansvar på en måte som gjør at man uten å dele ut de store

kronene her likevel prinsipielt er villig til å vurdere en annen måte å tenke og organisere på, for nettopp å gi friheten en utfordring, men også ivareta ansvaret? Så mitt spørsmål er: Er statsråden villig til å vurdere et slikt forsøk?

Statsråd Tora Aasland [15:05:00]: Jeg vil først understreke at den prinsipielle akademiske friheten individuelt som Odelstinget her vedtar i loven, er et viktig prinsipp, helt uavhengig av hva som skjer ellers. Men utover det vil jeg svare representanten Dørum på denne måten: Jeg kommer til å gi Stortinget flere anledninger framover til å diskutere også de finansielle rammevilkårene ved universiteter og høyskoler, først nå i forbindelse med framleggingen av stortingsmeldingen om evaluering av Kvalitetsreformen, og deretter sannsynligvis etter at Stjernø-utvalget har levert sin innstilling. Så jeg er åpen for å diskutere og å se på varianter av de systemene vi har i dag, og er selvfølgelig takknemlig for konstruktive bidrag til å tenke måter å løse det dilemmaet på som jeg nevnte i stad, dilemmaet mellom den langsiktigheten man trenger i forskning, og den kortsiktigheten vi har i våre budsjetter.

Presidenten: Flere har ikke bedt om ordet til replikk. Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 2. (Votering, se nedenfor).

Etter at det var ringt til votering, uttalte **presidenten:** Odelstinget går da til votering i sak nr. 2

Votering i sak nr. 2

Komiteen hadde innstilt til Odelstinget å gjøre slikt vedtak til

I o v
om endringer i lov 1. april 2005 nr. 15
om universiteter og høyskoler

I

I lov 1. april 2005 nr. 15 om universiteter og høyskoler gjøres følgende endringer:

§ 1-1 skal lyde:

§ 1-1 Lovens formål

Denne lov har som formål å legge til rette for at universiteter og høyskoler

- a tilbyr høyere utdanning på høyt internasjonalt nivå.
- b utfører forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå.
- c formidler kunnskap om virksomheten og utbrer forståelse for *prinsippet om faglig frihet* og anvendelse av vitenskapelige og kunstneriske metoder og resultater, både i *undervisningen av studenter*, i *egen virksomhet for øvrig* og i offentlig forvaltning, kulturliv og næringsliv.

§ 1-5 skal lyde:

§ 1-5 *Faglig frihet og ansvar*

(1) *Universiteter og høyskoler skal fremme og verne akademisk frihet. Institusjonene har et ansvar for å sikre at undervisning, forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid holder et høyt faglig nivå, og utøves i overensstemmelse med anerkjente vitenskapelige, kunstfaglige, pedagogiske og etiske prinsipper.*

(2) *Universiteter og høyskoler har ellers rett til å utforme sitt eget faglige og verdimeslige grunnlag innenfor de rammer som er fastsatt i eller i medhold av lov.*

(3) *Universiteter og høyskoler kan ikke gis pålegg eller instruksjoner om*

a) *læreinholdet i undervisningen og innholdet i forskningen eller i det kunstneriske og faglige utviklingsarbeidet*

b) *individuelle ansettelser eller utnevnelser.*

(4) *Den som gir undervisning ved institusjon under denne lov har et selvstendig faglig ansvar for innhold og opplegg av denne innenfor de rammer som institusjonen fastsetter eller som følger av lov eller i medhold av lov.*

(5) *Den som er ansatt i stilling hvor forskning eller faglig eller kunstnerisk utviklingsarbeid inngår i arbeidsoppgavene, har rett til å velge emne og metode for sin forskning eller sitt utviklingsarbeid innenfor de rammer som følger av ansettelsesforholdet eller særskilt avtale.*

(6) *Universiteter og høyskoler skal sørge for åpenhet om resultater fra forskning eller faglig eller kunstnerisk utviklingsarbeid. Den som er ansatt i stilling som nevnt i femte ledd har rett til å offentliggjøre sine resultater og skal sørge for at slik offentliggjøring skjer. Det relevante forskningsgrunnlaget skal stilles til rådighet i overensstemmelse med god skikk på vedkommende fagområde. Styret kan samtykke til utsatt offentliggjøring når legitime hensyn tilsier det. Det kan ikke avtales eller fastsettes varige begrensninger i retten til å offentliggjøre resultater utover det som følger av lov eller i medhold av lov.*

II

Loven trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer.

V o t e r i n g :

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Det voteres over lovens overskrift og loven i sin helhet.

V o t e r i n g :

Lovens overskrift og loven i sin helhet ble enstemmig bifalt.

Presidenten: Lovvedtaket vil bli sendt Lagtinget.

S a k n r . 3

Referat

1. (9) Lagtingets presidentskap melder at Lagtinget har antatt Odelstingets vedtak til
 1. lov om endringer i sosialtjenesteloven og i enkelte andre lover (Besl. O. nr. 1 (2007-2008))
 - og at lovvedtakene er sendt Kongen.
2. (10) Statsministerens kontor melder at
 1. lov om endringer i sosialtjenesteloven og i enkelte andre lover (Besl. O. nr. 1 (2007-2008))
 - er sanksjonert under 26. oktober 2007
 - Enst.: Nr. 1 og 2 vedlegges protokollen.
3. (11) Om lov om endringar i straffeprosessloven og tvisteloven m.m. (Ot.prp. nr. 6 (2007-2008))
 - Enst.: Sendes justiskomiteen.
4. (12) Lov om endring i lov 16. juli 1999 nr. 69 om offentlige anskaffelser (Ot.prp. nr. 7 (2007-2008))
 - Enst.: Sendes næringskomiteen.

Presidenten: Dermed er dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet i henhold til forretningsordenens § 37 a før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 15.15.